

דרכו של השפת אמת בפירוש חומש במדבר

במאמר זה נשתדל ללמוד את דרכו של השפת אמת בפירוש חומש במדבר, נראה שיש מכנה משותף במספר נושאים.

- חטא המרגלים.
- שירת הבאר.
- בחירת פנחס ככהן.
- פרשת הגדרים
- מלחמת מדין
- מות משה, בחירת יהושע בן נון.

חטא המרגלים

רבים ניסו להבין את הסיבות לחטא המרגלים, הרי מדובר ב-10 נשיאים, מנהיגי העם, הכיצד הם חטאו?

אומר השפת אמת (תרל"ט איתא בזהר) "איתא בזוהר הקדוש כי המרגלים חשבו הכא אנן רישין ובארעא לא נזכי להיות רישין (כאן אנחנו ראשים ובארץ לא נזכה להיות ראשים).

בזוהר מבואר שחוסר הרצון להיכנס לארץ ע"י המרגלים היה, כי אמרו כאן אנחנו ראשים ואילו בא"י לא נהיה ראשים, במבט ראשון היינו יכולים לחשוב שיש כאן אנשים קטנים ואגואיסטים, שכל מה שמעניין אותם הוא כבודם, מעמדם וכיסאם, אבל לשפת אמת ברור שזו לא פרשנות נכונה, לא יכול להיות שאנשים גדולים כאלו שנבחרו על ידי הקב"ה להיות מנהיגי ישראל, זו תהיה רמת המחשבה שלהם, אלו יהיו המידות שלהם, "אכן לכאורה נראה כי ודאי כל מה שאמרו המרגלים היה בעבור כללות בנ"י. וכיון שנבחרו להיות שלוחי בני ישראל ודאי היו בטלין אל הציבור. ואיך נוכל לומר עליהם שדיברו מחמת נגיעת עצמותם".

אז מה כוונה כאן אנו ראשים? - מבאר השפת אמת, אמרו המרגלים, כאן במדבר, אנו זוכים להיות בבחינת ראש, לכל עם ישראל לדורות, כמו שהראש הוא הקולט את ההשגות העליונות, כך במדבר, דווקא בגלל שאין צורך לעסוק בדברים חומריים, בזכות שהחיים הם מלאים בתופעות עליונות אל-טבעיות, זוכים כל עם ישראל למעלות עליונות מעל ומעבר לטבע, זוכים לנבואה, לנתינת תורה, לקריעת ים סוף, זוכים לקשר עליון ונשגב עם הקב"ה, אך בכניסה לארץ, במפגש עם המציאות החומרית, הם ירדו, ירדו לחיות בטבע, במציאות, ירדו לעסוק בכלכלה, בצבא, ברווחה וכו'... והם לא רוצים לרדת, כמו שהנשמה לא רוצה לרדת לגוף - " אבל נראה לבאר העניין כי דור המדבר בכלל היו בחינת ראש. כי הדור שיצא ממצרים ושמעו הדברות בסניי הם ראשין לכל הדורות. והדורות נמשכים בבחינת אבות ותולדות מרישין ועד רגלין כמ"ש על דורותינו עיקבא דמשיחא. אכן דור המדבר היו כולם בחי' רישין. "ובודאי אמת הדבר כי הכניסה לארץ הי' מדריגה אחר מדריגה והם לא רצו שיפלו ממדריגת רישין", ודור המדבר הי' להם התגלות כבודו ית' כדמיון התגלות הנשמה בראש. ובודאי מי שהוא במקום עליון קשה לו ליפול למדריגה תחתונה כמו שקשה אל הנשמה לרדת למטה. ובעל כורחו אדם נברא", ואין בכך רק דאגה פרטית לרוחניות שלהם, אלא אם הם ירדו, שהם הראשים, וכל העם יחד איתם לא יוכל להתעלות.

אבל זו טעות גדולה, ראשית היו צריכים לקבל את רצון ה', לבטל עצמם לרצון ה'.

שנית, היו צריכים להבין כמה גדול ונשגב, לגלות את העניין האלוקי בתוך המציאות, להבין שזה כל תפקידנו, להראות שיש "לאלוה תורה בארץ" (כוזרי), לבנות לו יתברך דירה בתחתונים, לקדש את כל המציאות ואת כל החיים, הפרטיים והלאומיים.

ההבנה הזאת שלא בפרישה מהחיים נעבוד את ה', אלא בכניסה לחיים על כל מערכותיהם, היא הבנת יסוד בכל עבודת ה' שלנו.

בהמשך (פרשת שלח תרמ"ה ד"ה בענין נסיון המרגלים) ממשיך השפת אמת את אותו מהלך, המרגלים לא הבינו שתפקידם של ישראל היא להעיד על הבורא "עם זו יצרתי תהילתי יספרו", ולתקן את הבריאה, וגם אם יראה להם שיש בכך ירידה במדרגה, אם עושים את הכל לשם שמים היו זוכין לסייעתא דשמיא, ולא היו יורדים ממדרגתם, ויש כח בידי ישראל להגביה את כל המציאות, מכיון שלישאל יש נשמה גבוה מאוד.

ומתוך הבנה זו מבאר השפת אמת את סמיכות הפרשיות למצוות חלה וציצית, פרשיות אלו הם פרשיות של תיקון, חטא המרגלים מלמדנו כיצד יש להתייחס לקדושה? האם התעלות דבקות, חוויה עילאית רק היא קדושה? המרגלים התקשו להפרד מהמציאות של המדבר, אין גשמיות, יש מן וענני כבוד, ניסים גלויים..

התורה מלמדת שיש אפשרות אחרת לקדושה, קדושה שצומחת מתוך ההתעסקות עם החיים עצמם, יש אפשרות שמהחלה שנאפתה מחיטים הגדלים בארץ ישראל, ממנה תצמח קדושה, ומתוך בגד של צמר שנגזז מכבשים, ופשתן שגדל באדמה נקיים מצוות ציצית, התורה מלמדת שהקדושה מסתתרת בתוך הטבע, ותפקידם של ישראל היא לחשוף ולגלות את הקדושה שבטבע. (שלח תרמ"א בפסוק והיה אוכלכם ובתרמ"ה בענין נסיון המרגלים)

שירת הבאר

"אז ישיר ישראל את השירה הזאת לה', עלי באר..", הפתיחה של השירה מדגישה את ההבדל בין שירת הבאר לשירת הים, שבשירת הים נאמר: "אז ישיר משה ובנ'", משה מוזכר ומוביל את השירה ובשירת הבאר משה רבנו לא מוזכר כלל!?

הילקוט שמעוני נזקק לשאלה זו, והוא מבאר, כשבנ"י יצאו ממצרים הם היו כילד קטן, שלא יודע עדיין לשיר ולהודות לה', לכן הם נזקקו למשה רבנו, אך לאחר 40 שנה בנ"י ידעו לשיר לבד, ולהודות לה' על הבאר, ללא סיוע ממשה.

וז"ל: "כשהבן קטן א"י לזמר בפני עצמו, לכן ישיר משה והם אחריו, וכשנתגדלו מ' שנה במדבר שרו בפני עצמם את השירה".

בשנת ה- 40 ישראל כבר היו ראויים להתעוררות מעצמם, ללא סיוע ממשה, משום שהם היו לפני הכניסה לארץ, שעבודת ה' באה מתוך אתערותא דלתא, ובארץ ישראל ההנהגה היא טבעית, ותלויה בהשתדלותו של האדם ושל העם, אך במדבר ההנהגה היא ניסית- היא באה מכח אתערותא דלעילא.

אך השפת אמת ממשיך ומעמיק, ירידת המן- לחם מהשמים, זו מדרגת משה - זו התורה שבכתב, תורה היורדת מהשמים, אך שירת הבאר היא, בחינת תורה שבע"פ, תורה שעוסקת בחיי היום יום, לאחר 40 שנה זכו לקניין תורה מעצמם, שנעשו בני תורה מעצמם, מכח השתדלותם, וכן מובא במדרש שהמילה "באר" מוזכרת 48 פעם, כנגד 48 דרכים שהתורה נקנית בהם. כך

גם מצינו אצל הרב קוק באורות התורה א': "בתורה שבע"פ אנו יורדים כבר אל החיים" (שפת אמת פרשת חוקת תרנ"ב ד"ה בענין שירת הבאר, ותרנ"ט ד"ה בפסוק אז ישיר)

בפרשת וזאת הברכה מבאר השפת אמת את הפסוק "תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב" - שהפסוק מדבר על שני חלקי התורה, "תורה ציווה לנו משה" - היא התורה שבכתב, שמשה הוריד אותה לעם ישראל, "ומורשה קהילת יעקב" - מכח התקלות יחד של עם ישראל, היא לנו מורשה, ועם ישראל יכול לחדש ולהגות בה.

"עלי באר" - היא באר התורה - אין מים אלא תורה, ממנה כל אחד מישראל יכול לשאוב ממנה כפי השגתו.

אך דור יוצאי מצרים - הם בבחינת, "על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו", הנהגתם היא שמימית - ניסית, על פי ה'. אך כשהעם מגיע לקדש ברנע, על גבול הארץ, לאחר 40 שנה יש דור חדש. מתחילה הנהגה חדשה.

פנחס, יהושע, מלחמת מדין, ונדרים - סמיכות פרשיות

לאחר הריגת זימרי וכזבי אומר ה' על פנחס "הנני נותן לו את בריתי שלום" פירוש - עד עכשיו פנחס לא היה כהן מכיון שהוא לא קודש, משום שנולד לפני משיחת אהרן ובניו לכהונה, בעקבות המעשה, הוכרז פנחס ככהן וכן קיבל הבטחה שהכהונה תימשך לו ולזרעו: "הנני נתן לו את בריתי שלום. והיתה לו ולזרעו אחריי ברית כהנת עולם". כל כהן שנולד לאחר משיחת אלעזר ואיתמר הוא היה כהן, אך פנחס נולד לפני המשיחה.

מבאר השפת אמת את ההבדל בין אהרון הכהן לפנחס, אהרון הכהן היה במעלה גדולה, גם מכוחו של משה רבנו, כהונת אהרון הייתה מתנה מהשמים, אך פנחס "בדין שהוא יטול שכרו" כפי שאומר המדרש בבראשית רבה (כא, א), מכוחו, מהשתדלותו היה מגיע לו להיות כהן, לא רק בתורת מתנה.

בפרשיות אלו עם ישראל עובר למצב חדש, להנהגה חדשה, עד עכשיו המנהיג היה איש אלוקים, שהשכינה מדברת מגרונו, הכהן הגדול היה שליחו של קוב"ה.

פנחס היה קנאי לדבר ה', הקנאי מוסיף מדעתו, "הבועל ארמית קנאין פוגעים בו", פנחס מתעורר מלמטה, בדין תורה היה אסור להרוג את זימרי

אך פנחס משנה מדין התורה מכוח קנאותו, וזוהי תושבע"פ, ניתן לומר שמושה לא הורג את זימרי, כי זו לא הייתה הנהגתו, הנהגת משה היא הנהגה מדאורייתא והנהגת פנחס היא הנהגה מדרבנן.

אותו יסוד אנו פוגשים גם במלחמה עם מדיין, "צרור את המדינים" פירש רש"י, "עליכם לאייב אותם", עם ישראל היה צריך לעורר את השנאה בליבם כלפי המדיינים, עד עכשיו, אפילו במלחמת עמלק לא נאמר שצריך לעורר את השנאה, בשנת ה-40 לפני הכניסה לארץ, המלחמה צריכה לבא מתוך התעוררות מלמטה, לא רק מציווי אלוקי. מאותו מקום גם מגיע הציווי הנוסף למנות- לפקוד את בני, כפי שאומר רש"י "צריכים אתם להמנות", המנין צריך להיות ע"י עצמם ומהתעוררותם של ישראל.

ולכן כהונת פנחס, המנין, מלחמת עמלק, ובחירת יהושע פרשיות סמוכות. (שפת אמת פנחס תר"מ ד"ה סמיכות פרשיות).

חז"ל אומרים שישראל אמרו: "ונתת מהודך עליו"- ולא כל הודך. זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כחמה, פני יהושע כלבנה. אוי לה לאותה בושא אוי לה לאותה כלימה. (בבא בתרא עה)."

ביטוי זה מדגיש את ההבדל בין מעלת משה למעלת יהושע, חכמי ישראל אמרו שאורו של משה היה עצום לעומת מעלת יהושע, אך ניתן לומר גם, האדם לא יכול להתבונן על השמש, השמש היא מעבר להשגת האדם, אך הלבנה היא קרובה יותר לאדם, אפשר להתבונן עליה, אף להגיע אליה, וזה השינוי בחילופי הנהגה, בין הנהגת המדבר השמימית להנהגת ארץ ישראל.

נדרים

כשאדם נודר נדר הוא נוטל על עצמו מחויבויות נוספות, פעמים רבות הוא מקבל על עצמו להוסיף בתורה ומצוות, או אוסר על עצמו חפץ של חברו, הנדר מדגיש את כח הפה והדיבור שיש לאדם.

מבאר השפת אמת (מטות תרמ"ז ד"ג במדרש) שפרשיה זו גם נאמרת בשנת ה-40 מכיון שאז התחילה בחינת ארץ ישראל ותורה שבע"פ, בחינת התעוררות מלמטה, דיבור של האדם הבא מיוזמתו וללא צו אלוקי, ובדיבורו הוא יוצר מציאות חדשה.

וכך מבאר גם את עונשו של משה שלא יכנס לארץ. הרי העונש אינו קשור לחטא? אלא הוא מבאר שדור באי הארץ "לא נמשכו אחר הנהגתו של

משה, הנהגה עליונה, וההכאה על הסלע גילתה "שאינו מוכן להנהגה". ההנהגה של ארץ ישראל היא שונה, מורכבת יותר, מלאת סיבוכים, היא דורשת עשייה של האדם. בארץ ישראל ההנהגה היא שהצדיק צריך לכלל, ושואב את כוחו מתוך הכלל, אך הנהגתו של משה הייתה שונה, אצל משה הכלל נמשך אחריו, והיה תלוי בו, בארץ ישראל צריך הנהגה חדשה, ע"פ דברים אלו עולה, שאין זה עונש שמושה לא נכנס לארץ אלא זמן חילופי ההנהגה. (חוקת תר"נ בענין מי מריבה)

העולה מכאן- שהמשותף לכל הנושאים הנ"ל היא שינוי בהנהגה האלוקית, מהנהגה ניסית שמימית במדבר, להנהגה טבעית, כהכנה לכניסת עם ישראל לארץ ישראל. פרשיות אלו עוסקות במעבר מהנהגת דור המדבר במשך ל"ט שנה להנהגה של השנה האחרונה, שנת הארבעים. השנה הזאת הביאה בכנפיה שינוי בהנהגת ה' ביחס לעם ישראל. היות והיתה נבואה שמושה מת ויהושע מכניס את ישראל לא"י, הקדוש ברוך הוא רצה להרגיל את את עם ישראל למעבר מהנהגה ניסית, שהיתה עד אז להנהגה בדרך הטבע.

ע"פ יסוד זה גם הנצי"ב בהעמק דבר (פרק כ' פסוק ח') מבאר את חטא מי מריבה וז"ל:

"ועתה כשנפסק הסלע מליתן מים לא היה משום שכלה הליכות הנס. אלא הוא כמו שעוצר הקב"ה מי מטר בשביל עון הדור. וידוע מנהג ישראל בעת עצירת גשמים מתאספים ברבים למקום אחד אף שלא בבית המקדש מקום קרבנות וגלוי שכניה, וראש העם אומר דברים כבושים ואח"כ מתפללים בצבור כמבואר במסכת תענית. ורצה הקב"ה אשר משה ואהרן ילמדו את העם היאך יעשו לדורות בארץ ישראל, ויאמינו שגם בלי כח ועוז של משה אפשר לפעול בתפלת רבים. ע"כ צוה ה' להקהל עדה אל הסלע ושם היה השכינה באותה שעה ושמה יגיד משה ואהרן דבר הלכה ומוסר."